

هفتمین همایش ملی بنیاد علمی قانون یار

همایش پژوهش های علمی علوم اسلامی و انسانی در عصر نوین

بنیاد علمی قانون یار - آموزش و پرورش استان کرمانشاه - واحد پژوهش سپاه پاسداران (با همکاری و حمایت معنوی دانشگاه رازی، دانشگاه آزاد، دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه پیام نور کرمانشاه، دانشگاه علمی و کاربردی، جهاد دانشگاهی واحد کرمانشاه، دانشگاه صنعتی کرمانشاه، بنیاد شهید و سازمان ارشاد و
سرمدبیر علمی و مسنول برگزاری همایش: دکتر بهنام اسدی (نماینده مقالات در پایگاه های ملی و بین المللی)
تاریخ برگزاری همایش: ۸ اسفندماه ۱۴۰۳ شماره مقاله: ۲۸/۹۱۰۲ رده بندی کنگره: ب ۵۶/۶۷۰

شناسایی و تشریح جرم انگاری با نگاهی به جامعه شناسی کیفری

مریم فتحی

محقق و پژوهشگر

چکیده

جرم انگاری در جامعه شناسی کیفری به بررسی چگونگی شکل گیری و تأثیرات اجتماعی و فرهنگی جرم انگاری بر رفتارهای انسانی و نظام های قانونی می پردازد. این مفهوم به تحلیل فرآیندهایی می پردازد که در آن ها رفتارها، گروه ها یا افراد به عنوان مجرم شناخته می شوند، حتی اگر مرتکب جرم نشده باشند. در مقابل جرم انگاری به معنای نسبت دادن ویژگی های مجرمانه به یک فرد یا گروه خاص است، حتی اگر آن ها مرتکب جرم نشده باشند. این مفهوم معمولاً در زمینه های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی مورد بحث قرار می گیرد و می تواند تأثیرات عمیقی بر زندگی افراد و گروه ها داشته باشد. البته باید توجه داشت جرم انگاری یک موضوع پیچیده و چندبعدی است که نیاز به توجه و بررسی دقیق در حوزه های مختلف اجتماعی و قانونی دارد. جرم انگاری تعیین می کند که چه رفتاری در جامعه به عنوان غیرقانونی و خلاف تعادل اجتماعی تلقی می شود. این تعاریف می توانند بر نحوه برقراری تعاملات اجتماعی، نحوه قضاوت بر رفتار افراد و حتی نحوه تعبیر از واقعیت اجتماعی تأثیر بگذارند. جرم انگاری می تواند به عنوان یک مشکل اجتماعی جدی تلقی شود و نیاز به آگاهی و آموزش در جامعه برای کاهش آن وجود دارد. با توجه به اهمیت این موضوع در پژوهش حاضر قصد داریم به شناسایی و تشریح جرم انگاری با نگاهی به جامعه شناسی کیفری بپردازیم. روش تحقیق از نوع تحلیلی-توصیفی بوده و ابزار گردآوری اطلاعات و داده ها فیش برداری و بهره از کتب و مقالات مرتبط با موضوع پژوهش است.

واژگان کلیدی: جرم انگاری، جامعه شناسی کیفری، جرم زدایی، پیشگیری از جرم، مجرم، نظام کیفری

بخش اول: تعریف جرم از دیدگاه جامعه شناسی با نگاهی به منابع شرعی جرم انگاری

جامعه شناسان معتقدند جرم یک پدیده طبیعی دایمی است و در هر زمان و مکان اتفاق می افتد و نزد وجدان فاطیه ی مردم زشت و ناپسند است و احساسات اجتماعی را مانو می سازد دور کیم جامعه شناس فرانسوی که از بنیانگذار آن جامعه شناسی جنایی است معتقد است که جرم تا حدی یک پدیده طبیعی برای تمام جوامع است و در تمام زمان ها وجود داشته و از تمدن و فرهنگ هر جامعه ناشی میشود. وی در تعریف جرم می نویسد هجرم از نظر ما عملی است که حالت نیرومند و روشن وجدان جمعی را جریحه دار می کند دور کیم علل بروز جرایم را در محیط اجتماعی مورد مطالعه قرار داده و معتقد است که جرم یک پدیده عادی اجتماعی است و نباید یک پدیده غیر اجتماعی تلقی کرده است؟ جامعه شناسان دیگری نیز تعاریف مختلفی از جرم ارائه نموده اند از جمله آقای مائوریک یار ملی جرم را اینگونه تعریف نموده اند. جرم معمولاً یک عمل ضداجتماعی با آن چنان ماهیتی است که سرکوبی آن برای حفظ نظام اجتماعی موجود ضروری بوده و یا ضرورتی فرض میشود. نظریه پردازان سیاست جنایی نیز جرم را در دل پدیده مجرمانه دیده اند و رفتارهای فاصله گیر از هنجارهای هر جامعه هم جرم را دربر میگیرد و هم انحراف را بنابراین دور شدن از بهنجاری را کژروی و فاصله گرفتن از قاعده مندی و نقض یک ممنوعیت با رعایت نکردن یک تکلیف را چه در حوزه حقوق کیفری باشد چه در قلمرو حقوقی دیگر «جرم» می نامیم. در جرم شناسی نه تنها فعل یا ترک فعل که در قانون برای آن مجازات پیش بینی شده است بلکه هر عملی را که به وضع اجتماع زبان رساند هر چند در قوانین کیفری مجازاتی برای آنها پیش بینی نشده باشد، جرم میشناسند. در این راستا باید توجه داشت جرم انگاری از مباحث مطرح در حقوق جزا بوده و فرایندی است که به موجب آن قانونگذار با در نظر گرفتن هنجارها و ارزش های اساسی جامعه و با تکیه بر مبانی نظری مورد قبول خود، فعل

- کتاب: قرآن کریم مهمترین و اصیل ترین منبع حقوقی اسلام است. آیاتی که به مثابه قانون است به اصلاح «آیات احکام» خوانده می شود از مجموع آیات حدود ۵۰۰ آیه مربوط به احکام اعم از عبادات و معاملات و غیره است.
- سنت: به عقیده شیعیان، سنت عبارت است از گفتار یا کردار و یا نقد پیامبر (ص) و سایر معصومین (ع) در کلیه امور و احکام شرعی حقوقی.
- اجماع: اجماع در لغت به معنی اتفاق است و در حقوق اسلام، اتفاق نظر دانشمندان اسلامی در یک موضوع شرعی و حقوقی را اجماع گویند. در اجماع بین علمای شیعه و سنی اختلاف است. بنا به عقیده علمای اهل تسنن این اتفاق نظر باید به طور کامل بوده و ممکن است در هر زمان و در زمان ما در مسئله ای حقوقی یا غیرحقوقی حادث گردد. اما در دیدگاه شیعی، اجماع عبارتست از قول مشهور یا نظر اکثریت فقها در یک موضوع شرعی و حقوقی بدون رأی مخالف که کاشف از قول یا رأی معصوم (ع) باشد.
- عقل یا قیاس: عقل از نظر شیعه و برخی فرق اهل تسنن در زمره منابع حقوق اسلامی است. عقل به مثابه منبعی است که می توان با استفاده از آن به یک حکم یا قاعده حقوقی پی برد و آن را کشف کرد حکم عقل را دلیل یا حکم عقل می گویند.
- قیاس: در دید اهل قیاس به عنوان منبع چهارم اسلام محسوب می شود. به زبان ساده هر گاه بین دو موضوعی شباهت وجود داشته باشد و حکم یکی از آنها در شرع محکوم باشد مقایسه کردن دیگری را بر آن و اثبات حکم آن را بر این قیاس گویند.

بخش دوم: بررسی و تشریح علوم مرتبط با جرم زدائی در نظام جزایی

بند اول: جامعه شناسی کیفری

بنا به تعریفی که مؤلفین و متخصصین علم مذکور ارائه داده اند، موضوع جامعه شناسی کیفری «مطالعه روابط افراد بشر در محیط جغرافیایی و واکنش های گوناگون آنها در مقابل فشارها و سختی های محیط زیست است». با توجه به این موضوع می توان گفت جامعه شناسی کیفری برای شناخت روحیات مجرمین و کشف عکس العمل های آنان در مقابل فشارهای زندگی و علل اجتماعی دیگر، ناگزیر است از شناخت ملموس تری از فرد و جامعه پیدا کند، در واقع قاضی باید کیفیات و روش های موجود برای اجرای مجازات ها یا اقدام تامینی را با توجه به شناختی که از شخصیت بزه کار و جامعه دارد انتخاب کند در بهترین شرایط به سازگاری سازی مجدد اجتماعی دست یابد. با کمترین شکی می توان گفت جامعه شناسی جنائی است. در صدد جرم زدائیت اینکه عوامل جرم شناخته شود در راهکارهای مبارزه با جرم بستگی به شرایط ارائه شود به این دلیل است که مطالعه محیط انسانی و کیفیت جرم زدائی آن موضوع اختصاصی (جامعه شناسی جنائی است). کمک از جامعه شناسی و جرم شناسی دلایل علاقه به قضازدایی و جرم زدایی را مشخص خواهد کرد اگرچه تحقیق حاضر به طور کلی مخالف مجازات نیست ولی باید موافق با مجازاتی بود که به صورت عمد و در شرایط ایده آل شکل گرفته باشد گریزی کوتاه به عقاید جامعه شناسان و جرم شناسان نشان خواهد داد که بیشتر آنها موافق تأثیر محیط بر انسان هستند بقراط بزرگترین پزشک عصر باستان نخستین کسی بود که پیشنهاد داد در مورد تأثیر محیط جغرافیایی اظهارنظر کرده و در اقلیم، فصول، بادهای، هوا و ... تحقیق بیشتری بنمایند. ارسطو نیز در همین راستا حرف از محیط بیولوژیک آورده موتسکیو و خوی نیز در این موضوع به کنکاش پرداخته اند علاوه بر محیط طبیعی، محیط اجتماعی را مؤثر در جرم دانسته اند و این محیط کلی (یا محیط عمومی شامل تمام اوضاع و احوال و مقتضیات عمومی محیط یک جامعه است که بر روی تمام افراد آن جامعه اثرات مشترکی دارد) و محیط شخصی (شامل اطرافیان فرد می شود

این محیط فردی را که در برگرفته تحت تأثیر خود قرار می دهد و در اواثر خاصی می بخشد و معمولاً این اثرات قاطع می باشد. اهمیت این شناخت ها آنجا مشخص می گردد که لاکاساین می گوید بزهکاری یک میکروب اجتماعی است. این میکروب در محیطی که آمادگی پروراندن تبکهار نداشته باشد بروز نکرده است، جرمی اتفاق نمی افتد بدین اعتبار هر جامعه بزهکارانی دارد که شایسته همان جامعه است زیرا محیط اجتماعی بر اثر عوامل مختلف در فرد اثر کرده او را به طرف ارتکاب جرم می کشاند. ساترلند جامعه شناس برجسته می گوید: یکی از ضعفهای بزرگ روشهای قضائی عصر حاضر، تکیه مداوم بر تهدید به وسیله مجازات کردن برای جلب نظر مردم برای احترام به قانون است، در حالی که هیچ گاه تاکنون با تهدید و ارباب میسر نشده است کسی که قبلاً و صمیمانه وادار شود تا با آنچه که به زور به او تحمیل می شود، احترام بگذارد دور کیم نیز معتقد است که مجازات نقش مفیدی ندارد و فقط در موارد معدودی ممکن است به طور مستقیم در تنبیه مقصر یا ارباب دیگران مؤثر واقع شود به این دلیل تأثیر مجازات همیشه مورد تردید بود و اصولاً ناچیز به شمار آمده است. جامعه شناسی کیفری اثبات می کند که بزهکاران، حیوان وحشی نیستند که باید کشته شوند میکرب به شمار نمی آیند که باید در نابودیشان کوشید، زشت و پلید و نابکار و غیر قابل اصلاح نمی باشند که باید به وادی نیستی رهسپار گردند یا مورد نفرت قرار گیرند و از جامعه طرد شوند بلکه انسانند و می توانند مانند سایرین دارای اندیشه های علی و منشهای و اخلاقیات شایسته باشند. لازم به ذکر است جامعه شناسی کیفری در صدد اثبات کند:

الف (مجازات مانع وقوع جرم نیست

جامعه شناسان چنین عنوان می کنند که هر دردی درمانی دارد. بقول پرنس prins برای درهای اجتماعی، درمانهای اجتماعی لازم است. کتله می نویسد: ... من علیه این افکار باطلی که تا این حد هم گیرا شده است قیام می کنم زیرا بجای جستجو کردن علل جرم و نابودن کردن

آنها یا لاقلاً کوشش بوسیله اقدامات لازم در حد امکان تضعیف آنها تصور می شود که برای درمان بی نظمی اجتماعی، راه دیگری جزء افزودن و توسعه دادن مجازات ها و تنبیهات نیست.

الن کی elien key در مورد سیاست کیفری صحیح می نویسد: نرمش و ملایمت به مراتب با ارزش تر از خشونت و شدت عمل است.

فری می نویسد: بهیچ وجه نباید روی عمل کیفری تکیه کرد و بر مبنای آن به مجازات اندیشید و شکنجه های گوناگون را تحمیل کرد اگر احياناً تکیه ای بر روی جرم صورت می گیرد فقط باید از این جهت باشد که بوسیله آن بتوان غیر عادی بودن بزهکار را مشخص نمود و بدرجه ناسازگاری او پی برد. اینکه کیفر عدالت را برپا می کند یا نه جای سؤال است بسیاری از جامعه شنان عنوان می کنند که عدالت همان عملی را انجام می دهد که بزهکار مرتکب شده است. جای تأسف است که «علامتی» که می گوید با آزادی دیگران احترام بگذارد، خود آن را نقص کند و خلاف گفته و خواسته خود رفتار نماید عدالتی که می گوید آدم نکش، خود دست به قتل بزند. «عدالتی» که می گوید انسان باید تأمین داشته باشد خود بساط شکنجه و آزار برپا کند و سفره مرگ بگستراند، بقول لامارتین «چرا باید این قدر مرگ را مانند یک فکر عالی، چوبه مرگ را مانند یک وسیله مناسب و میرغضب را مانند یک توبه دهنده مردم مورد تقدیس قرارداد و ستود؟ قوانین بیرحم و خون ریز، خلیات و روحیات را بی رحم و خون آشام می کند چوبه مرگ به هیچ وجه آفرین منطبق دستگاه قضاوت و عدالت نبوده است و نمی تواند باشد.»

ب (مجازات در شأن جامعه متمدن نیست: اجتماعات پیشرفته و متمدن که برای انسان ها ارزش قائلند افراد را نمی کنند و به نابودی نمی کشاند در زیر با رنج و شکنجه برخورد نمی کنند بلکه به چاره جویی می پردازند. در اجتماع با فرهنگ متمدن، احساسات تند و وحشی چشمان خرد بین را کور نمی کند تا افراد آن را از اعمال و رفتار بزهکار تقلید نمائید و کارهای او را سرمشق قرار دهند در چنین اجتماعی مرگ بزهکار و بعقوبت کشاندن او آخرین درمان درد محسوب نمی شود.

بدیهیست هیچ گاه انسانها را در زیر فشار شکنجه های قرون وسطایی خرد کردن باعث نمی شود حس بشر دوستی و نکوکاری در آنان ایجاد شود. تاریخ نشان داده که حتی قتل عام ها، کشتارهای دسته جمعی، اختناقه های وحشتناک، سیل خون بپا کردن، ایجاد مناظر وحشتناک و مهیب اعدام ها و شکنجه ها و صحنه های ترسناک و غیر جامعه شناسان کیفری می گویند. مجازات تشویق، بزهکاریست چرا که مجازات وسیله ایست برای اشخاصی که مایلند شکمشان سیر و بدنشان پوشیده شود و از جا و مکانی خفتن استفاده کند.

پ (مجازات مبارزه علیه مجرم است نه جرم: مجازات انسانی که با اجبار دست به بزهکاری آلوده است دور از هرگونه انصاف است زیرا مستمندی که با همه درماندگی خود هنگام تصمیم به دزدی و با همه شهامتش در هنگام عمل وجداناً ناراحت و نگرانست و عمیقاً از آنچه که انجام می دهد رنج می برد عدالت همیشه در مورد مجرم دچار اشتباه و خطا شده و همیشه بجای آنکه پدیده مجرم را در نظر بگیرد و علت بزهکاری را بررسی کند با معلول به مبارزه برخاسته است، آلت را می شناسد که مرتکب جرم شده و به مجازات او می پردازد.

بند دوم: هدف های جامعه شناسی کیفری

جامعه شناس کیفری در راه کشف عوامل مختلف جرم در صدد است به هدفهای ذیل دسترسی پیدا کند.

الف (تعدیل مجازات ها: دستاوردهای جامعه شناسی کیفری که باعث شناخت انسانها، آشنایی با اجتماع، آگاهی از مسائل گوناگون و افزایش دانستیهای مربوط به مناسبات و روابط موجود میان افراد و پی بردن به کیفیت و چگونگی ساختمان و فرهنگ می شود در دگرگونی قوانین مربوط به اعصار و قرون گذشته و نابودی کینه جویی و انتقام در کیفر دادن بزهکار و پی ریزی قوانین انسانی و متوفی و متناسب با قدرت سرعت و تحرک یک جامعه زنده و نیروی شتاب تکامل یابنده یک اجتماع پیشرفته بسیار مؤثر است همانطور که با کوششهای ارزنده و پیگیر خود تاکنون

توانسته است تا حدود جلوی حرکت چرخهای عظیم کیفرهای سنگین را بگیرد و موتور غول آسای مجازاتهای وحشتناک را از کار بیندازد و مانع اجرای تنبیهات غیرانسانی را که علیه انسانها به کار می رفت بشود و با تذکرات ثمربخش خود سنت طلبان را وادار نماید تعدیلات لازم را در کیفرهای سنگین بوجود آورند و با تجدید نظر کلی و اساسی در قوانین جزائی برای بشری کردن و اخلاقی نمودن آنها دست به اقدامات لازم بزنند تا با بزهدار همان علمی صورت نگیرد که انسانهای اولیه انجام می دارند.

ب (برقراری عدالت: تعدیل مجازات باعث می گردد بی عدالتی که بنام «عدالت» رواج دارد از میان برود و دادگری واقعی جایگزین آنها شود. متأسفانه علی رغم برخی تعدیلات که در کیفرها ایجاد شده هنوز مصداقه انسانی هم موفق نشده است که جرم را نابود سازد عقاید را عوض کند، رفتارها را تغییر دهد، بدیها را از میان بدارد و بالاخره فساد و تباهیها را ریشه کن نماید. بی شک شأن جوامع اجتماعی زمانی بالا می رود که بهمان نسبتی که در اجتماع، سختی و مجازاتها کاهش می یابد ارزش و اعتبار آن اجتماع افزایش می یابد.

ت (مجازات کینه ایجاد می کند: اگر مجرمانی که بوسیله دستگاه عدالت به مجازات عمل بزهدارانه خود رسیده اند دقیقاً مورد بررسی قرار گیرند این حقیقت آشکار می گردد که اعمال مجازات تا چه حد تأثیرات سوء و نامطلوبی در روی افکار و روحیه آنان بخشیده است تمام زندانیان در دوره زندان خود می گویند که بالاخره آنچه را که متحمل شده اند تلافی خواهند کرد در رنجهای و شکنجه ها خود را به دیگران تحمیل خواهند نمود. فشاری که بوسیله ممنوع کردن هر گونه فعالیت عادی به این افراد وارد می سازد این احساسات را بیشتر در نزد مجرمین تشدید می کند و در نتیجه باعث می شود که تجاوز خوشنشان افزایش یابد. انتقام و قصاص در میان است، هنوز اندیشه ها در اطراف کیفر رساندن مجرم حرکت می کند. هنوز بزهداری یک موجود ضد انسانی به شمار می آید، بهمین جهت عدالت بهیچ مساله ای جز اعتراف گرفتن از متهم نمی اندیشد و هیچ امر دیگری جزء مجازات کردن بزهدار مطلع نظرش نیست. در این

ج) حفظ خانواده بزهکار: گذشته از شناختن بزهکار که یکی از اساسی ترین کارهای مجریان عدالت است، آگاهی از شرایط خانواده او نیز از اهم مسائل می باشد زیرا وضع و حال خانواده مجرم از هرجهت بادی مورد بررسی قرار گیرد تا در موقع اجرای عدالت، افراد دیگری دچار ناسامانی نشوند و در دام بزهکاری نیفتند. اگر عدالت در موقع بررسی حال بزهکاری بشرایط و وضع خانواده او توجه نکند و تکلیف کسانی را که تحت سرپرستی بزهکار قرار دارند معین ننماید و بحاشان رسیدگی نکنند و در واقع زمینه جرم های دیگر را فراهم می نمایند.

ح) پیشگیری: پیشگیری همیشه بهتر از در مان است بهمین جهت باید کلیه کوششها در راه مبارزه با بیماری صورت گیرد اگر عامل جرم وجود داشته باشد هر چقدر مجازات سنگین باشد دردی دوا نخواهد شد. جامعه شناس کیفری برای بررسی های دقیق که در اطراف عوامل جرم زای اجتماعی بعمل می آورد آنها را کشف و به طور صریح بیان می کند مسئولان امر را با آنها آشنا می سازد تا برای مبارزه علیه این عوامل مجهز گردند و روشهای درستی را که برای نابودی آنها لازم است بکار برند.

خ) نابودی یا کاهش جرایم: سود و ثمره ای که از اجرای عدالت بمعنای واقعی، شناخت و اصلاح مجرم و بازسازی اجتماعی او، توجه به حال افراد تحت سرپرستهای بزهکار و شرایط خانوادگی او و بالاخره شناختن عوامل جرم زای اجتماعی حاصل می شود آن است، که جرایم رو به نابودی بگذارند یا حداقل تا حد قابل توجهی کاهش می یابد و ضمناً جرائم سفاکانه و خشن نیز از میان می رود و از شدت و سنگینی آنها کاسته می شود و بدین صورت اجتماعی مورد آسیب قرار نمی گیرند و افراد می توانند در تامین کامل بسر ببرند^۱.

بند سوم: جرم شناسی

علاوه بر علم جامعه شناسی کیفری که درصدد کیفر زدایی و جرم زدائی بر آمده و صحبت آن به تفصیل گذشت زمانی که موضوع جرم و مجرمان و نحوه برخورد با آنان به مسائله ای بغرنج تبدیل شده بود (چرا که از یک طرف گروهی از اندیشمندان حقوق بر سزادهی و کیفر مجرمان تکیه نموده و پافشاری می کردند حال آنکه گروهی دیگر کیفر را موجب کینه دوزی و حس انتقام گیری و در نتیجه سبب تکرار جرم می دانستند) دانش جدیدی به نام جرم شناسی ظهور کرد که به روش علمی و عینی علل و عوامل پیدایش جرم و حالت خطرناک اشخاص می پرداخت چنانچه جرم و مجرم از زاویه دیگری مشاهده می شد و آن توجه به ریشه های زیستی؛ روانی و

^۱ . فطلمون، رضا، جامعه شناسی کیفری، ۲۵۳۵، ص ۳۶ - ۷۹

اجتماعی جرم به عنوان علت وقوع بود و کیفردهی در مرحله ثانوی مورد توجه بود لذا طرح مساله قائم مقام های کیفری نقطه توجه حقوقدانان قرار داشته و امر پیشگیری از جرم، اولویت کار دست اندارکاران امور تا مینی اجتماعات واقع گردید. شهید ثانی فرموده اند: نظر به اینکه کیفرها از لحاظ دفاع اجتماعی وسیله ناچیزی است که نمی تواند جلوگیری نیاز مندی باشد باید به تدابیر پیشگراانه متوسل شد که جایگزین کیفرها گردند و تمینات اجتماعی را برآورند و این همان است که من آن را هم عرض های کیفرها یا قائم مقام کیفری نامیده ام. پس به طور خلاصه باید گفت جرم شناسی در حوزه فلسفه مجازاتها هم از جنبه تدابیر کیفری اساساً اصل و تقدم پیشگیری را بر کیفردهی مدنظر قرار داده و این امر نه تنها یک مقدمه بلکه به عنوان غایت منظور نظر است. لذا جایگاه پیشگیری از خطا و جرم جایگاهی اولی در جرم شناسی است.

بخش سوم: تشریح جزای روانشناسی جنایی و جرم زدایی

روانشناسی جنایی با بیان هدفهای خود کارش را آغاز نمود. اشاره به هدفهای روانشانی و توضیح آن ها خارج از حوصله بحث ما خواهد بود تنها عنوانها برای آشنایی ذکر می گردد.

(۱) مطالعه و شناخت علل و انگیزه های تبهکاری و تبهکار؛

(۲) پیشگیری از وقوع احتمالی تبهکاری

(۳) بازپروری و بازسازی و درمان تبهکاران؛

(۴) بازپذیری اجتماعی و تداوم درمان؛

در دیدگاه روانشناختی هم محیط و هم شخصیت فرد که در رفتار جنایی همراه با فرآیند های روانی مورد بررسی قرار می گیرند. در این دیدگاه تمام صفات زیستی و روانی و ویژگیهای شناختی افراد که باعث می شود روانشناسان آن را به عنوان عامل مهمی در شناخت و کنترل رفتار در نظر گیرند اشاره می شود روانشناسان که جرم را مطالعه می کنند عقیده دارند که باید

صفات و مشخصه اصلی را که باعث ارتکاب جرم می شود پیدا کرد آنان به محیط شخصی کمتر توجه می کنند. روانشناسانی که در مراکز قانونی کار می کنند، بیشتر بر متغیرهای شخصیت افراد تکیه دارند و آن را بهترین عامل در قضاوت بالینی به شمار می آورند. روانشناسان علل رفتار جنایی را برحسب نقص شخصیت مجرم توجیه می کنند و بر این باورند که برخی از گونه های شخصیت بیشتر از گونه های دیگر گرایش به تبهکاری و ارتکاب جرم دارند در واقع آنان رفتارهای جنایی را پیش از آنکه به ژنهای غیر عادی نسبت دهند به تجربه های ناپهنجار دوران کودکی که محلول روابط ناسالم بین فرد و محیط اجتماعیست است می دانند. به همین دلیل معتقدند برای بهسازی محیط زندگی جمعی باید با استفاده از شناسایی عمل و انگیزه های تبهکاری نسبت به پیشگیری اقدام نمود. انریکوفری جرم شناس ایتالیایی می گوید برای اینکه جرم ها تقلیل یابد و مبارزه با آنها ثمربخش باشد باید قبل از وقوع آنها تدبیرهای اساسی و پیشگیریهایی لازم به عمل آید. در همین راستا روانشناسان تبهکار را فردی می دانند مانند سایر افراد جامعه که در نتیجه عوامل مختلفی مرتکب جرم شده باید با روشی علمی نسبت به ترتیب، بازسازی، بازپروری و درمان او کوشید. آنها در پی کیفر دادن مجرم نیستند بلکه معتقدند هر کسی قابل اصلاح است باید وسیله بازگشت او را به جامعه فراهم کرد به تبهکاران به دیده اغماض نگریست و وسایلی فراهم کرد تا آنان از تبهکاری پشیمان شوند و به اجتماع راه یابند. روانشناسان نیز همچون جرم شناسان معتقد به اقدامات تأمینی هستند و می گویند به منظور پیشگیری و جلوگیری از بازگشت مجدد رفتار تبهکارانه و تلاش در سازگار کردن تبهکار با شرایط و مقتضیانی اجتماعی و فرهنگی جامعه باید اقدامات تأمینی را در نظر گرفت زیرا هدف اصلی پیشگیری از ارتکاب جرم، بازسازی و بازپذیری اجتماعی تبهکاران است.

نتیجه گیری

در جمع بندی و نتیجه گیری پایانی این مقاله باید گفت هر کشور دارای نظام حقوقی خاص خود است که رفتارهایی را به عنوان جرم شناسایی می کند. این نظام ها ممکن است بر اساس فرهنگ، تاریخ و شرایط اجتماعی متفاوت باشند. زدودن جامعه از مجرمان و ارتکاب جرم و آسیب های اجتماعی یکی از مهمترین اهداف قوه قضائیه است. البته ایجاد تشکیلات مناسب برای نیل به هدف مهم یکی از وظایف قوه قضائیه است. برخی از محققان و جامعه شناسان به انتقاد از جرم انگاری می پردازند و معتقدند که این فرآیند می تواند منجر به حاشیه نشینی افراد و گروه ها شود و بر روی زندگی آن ها تأثیرات منفی بگذارد. به نظر می رسد یکی از پیشنهاداتی که می تواند به نوعی در راستای پیشگیری از جرایم و جلوگیری از تکرار جرم ارزیابی و تعریف شود بحث اعمال مجازات های جایگزین و تعقیب اهداف واقعی کیفر هاست که همانا اصلاح تربیت و بازسازی مجرمین است. بهره گیری از جایگزین های مناسب مانند جریمه نقدی، کارهای عام المنفعه وضع اقامت در محل معین به جای زندان و گزینه هایی چون تعهد درمانی و اجتماع درمانی، ایجاد محدودیت در صدور قرارهای باز داشت موقت اقدام به صدور قرار های قبولی کفایت و وثیقه، تشویق و ترغیب قضات به استفاده از نهادهای تأثیر گذاری چون تعلیق مجازات، آزادی مشروط، تخفیف مجازات، تقسیط جزای نقدی، پیشنهاد عفو به مناسبت های مختلف، درخواست عفو موردی و ایجاد تاسیسات ارزشمندی چون آزادی به شرط سپردن ضمانت، تعلیق مراقبتی و تشکیل ستادهای خصوصی و مردمی برای پذیرش زندانیان پس از تحمل محکومیت و آزادی از جمله اقداماتی است که بعد از وقوع جرم می تواند از آثار زیانبار آن بر مجرم، خانواده و اجتماعش بکاهد و ثانیاً با کاهش از جمعیت کیفری زندانها، امکان تحقق اهداف اصلاحی و تربیتی مجازات ها را فراهم نماید. در نهایت به عنوان جمع بندی پایانی مطالب باید گفت جرم انگاری به عنوان یک فرآیند اجتماعی و سیاسی، تحت تأثیر عوامل مختلفی است، از جمله:

- **ارزش ها و هنجارهای اجتماعی:** رفتارهایی که با ارزش ها و هنجارهای غالب در جامعه در تضاد باشند، احتمال بیشتری برای جرم انگاری دارند.
- **منافع گروه های مختلف:** گروه های خاصی ممکن است از جرم انگاری یک رفتار خاص بهره مند شوند، مانند گروه هایی که از مجازات های سخت گیرانه سود می برند یا گروه هایی که از این طریق به کسب و کار خود رونق می دهند.
- **تغییرات اجتماعی:** با تغییرات اجتماعی و فرهنگی، رفتارهایی که قبلاً جرم محسوب نمی شدند، ممکن است به عنوان جرم تعریف شوند و بالعکس.

در نهایت باید اشاره داشت مشکلات فراوری دستگاه قضائی کشور و اعتقاد به ضرورت رسیدگی سریع و با تشریفات اندک اولیای امور را بر آن داشته که راه کارهایی نظیر قضازدایی برای کاستن از تراکم دعوی در سازمان قضائی عام و دادگاه های دادگستری، و با شیوه هایی نظیر جرم زدایی را پیش رو قرار دهند. برای آنکه تجربه دوره مشروطیت در ایجاد مراجع دادرسی اختصاصی و سپس انحلال آن ها را تکرار نکنیم می بایست ضمن احترام به اصل محوریت دادگستری در رسیدگی به دعوی و تظلمات قضازدایی را ایجاد انطباق در فرایند دادرسی اداری توأم نمود تا حقوق و آزادی شهروندان در مراحل این نوع از رسیدگی ها محفوظ ماند همچنین می بایست هر نوع قضازدایی در خصوص جرایم را موکول به تحقق جرم زدایی از آنها نمود در غیر این صورت آسیب های جریان قضازدایی در عصر مشروطه رخ نموده و چه بسا شاهد سیر قهقرای سیاست های کلان قضایی و بازگشت دوباره تمام دعوی به دادگاه های دادگستری باشیم.

(۱) پاشائی شهرام، چاپ دوم ۱۳۹۸، اجرای مجازات در علن، مجموعه مقامات همایش منطقه ای نقش جایگاه قوانین دادرسی و ضرورت تحول آن در نظام حقوقی ایران

۳) اسدی، احمد، چاپ سوم ۱۳۹۹، پیش به سوی جایگزین های نوین (نقدی بر مجازات حبس، تهران، کوهسار

۴) مارتینز، رنه، چاپ چهارم ۱۳۹۷، تاریخ حقوق کیفری در اروپا (ترجمه محمد رضا گودرزی، تهران، محد

۵) محمد حسین زاده، عبدالرضا، ۱۴۰۰، جایگاه پیشگیری از وقوع جرم در تعالیم اسلام و مجموع مقامات (همایش علمی کاربردی)

۶) اردبیلی، محمد علی ۱۳۸۵، حقوق جزای عمومی، تهران، نشر میزان، جلد ۱

(۷) اردبیلی، محمد علی ۱۳۸۵، حقوق جزای عمومی، تهران، نشر میزان، جلد ۲

۸) نجار ذو کلائی، علی، چاپ سوم ۱۴۰۱، روانشناسی و پیشگیری از وقوع جرم، مجموع مقامات، چاپ رضائی

۹) فرجاد، محمد حسین، ۱۳۹۶، روانشناسی و جامعه شناسی جنائی، تهران، چاپخانه نیکان

۱۰) حسنی سید محمد، چاپ دوم ۱۴۰۰، سیاست جنائی در اسلام و در جمهوری اسلامی ایران، تهران، دانشگاه تهران.

(۱۱) جرم، عبدالصمد، ۱۳۸۶، قضا زدائی راہی بہ سوی تبدیل قوانین کیفری، نشریہ مادی

(۱۲) بوئک، برنار، ۱۳۸۷، کیفر شناسی و ترجمه علی نجفی (ترجمه علی نجفی ابرند آبادی) تهران، مجمع، علمی و فرهنگی مجد

لوگو سازمان ها و نهادهای علمی، سیاسی و دولتی حامی معتبر هفتمین همایش ملی بیژوهتر های علمی علوم اسلامی و انسانی در عصر نوین

اگانت ایتنا و ایمیل رسمی همایش جهت ارسال مقاله
Ghanonyar@YAHOO.COM ۰۹۱۰۰۶۳۶۰۰۲

۱۴۰۳/۱۲/۰۸
دانشگاه رازی - سالن همایش دانشکده علوم اجتماعی

معاونت ملی همایش علمی
تحت پوشش خبری صداوسیما

جهت همکاری در برگزاری همایش با دبیر اجرایی تماس بگیرید:
خانم دکتر شهلا رضایی ۰۹۱۹۶۷۴۸۶۲۵